

Ірина Верба

доцент кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ (м. Дніпро),
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

Актуальними постають питання застосування матеріальних та процесуальних норм права під час розгляду та вирішення спорів у справах щодо захисту прав військовослужбовців.

Зокрема, з 2018 року значна кількість судових спорів стосується як розміру грошового забезпечення військовослужбовців під час проходження служби, так і розміру грошового забезпечення, яке зазначається у довідках для перерахунку пенсій військовим пенсіонерам.

Незважаючи на те, що проблема правозастосування абзацу першого пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 року №704 (далі – Постанова №704) неодноразово вирішувалась судом касаційної інстанції, кількість спорів не зменшується.

Причиною існування неоднакового застосування вказаної норми фактично є неприведення у поточний та чинний стан її редакції, у відповідності до постанови Шостого апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2020 року у справі №826/6453/18 [11], залишеної без змін постановою суду касаційної інстанції від 20 жовтня 2022 року [12].

У загальному доступі у ресурсі zakon.rada.gov.ua текст абзацу першого пункту 4 Постанови №704 установлює, що розміри посадових окладів, окладів за військовими (спеціальними) званнями військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу визначаються шляхом множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня 2018 року, на відповідний тарифний коефіцієнт згідно з додатками 1, 12, 13 і 14 [9].

Саме такою редакцією абзацу першого пункту 4 Постанови №704 керуються суб'єкти владних повноважень з 2018 року при визначенні розмірів грошового забезпечення військовослужбовців, застосуючи прожитковий мінімум для працездатних осіб у розмірі 1762 гривні, незважаючи на наявність у вказаному ресурсі інформації про постановлення судового рішення у справі №826/6453/18.

Застосовуючи вказану норму належить враховувати, що є діючою така норма у первісній редакції, а саме розміри посадових окладів мають визначатися із урахуванням розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, який з 1 січня 2020 року дорівнює 2102 гривням, з 1 січня 2021 року – 2270 гривням, з 1 січня 2022 року – 2481 гривні, відповідно [5, 6 ,7].

Одночасно виникне питання застосування норм законів про Державний бюджет України на 2021 та 2022 роки, у яких запроваджено додаткову категорію працездатних осіб, а саме – «працівники інших державних органів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами» [6, 7], для яких визначено окремий розмір прожиткового мінімуму. Для вирішення такого питання належить дати правову оцінку питанню чи відноситься певна особа з числа військовослужбовців до працівників інших державних органів, та, у разі позитивної відповіді, у 2021 та 2022 роках застосовним буде прожитковий мінімум у розмірі 2102 гривні.

Суперечливим серед правників, у томі числі і у судовій практиці, виявляється питання початку строку правомірного незастосування визнаної нечинною редакції розглянутої норми, а саме з 29 січня 2020 року - дати набрання чинності постановою суду апеляційної інстанції у справі №826/6453/18 згідно із частиною другою статті 265 Кодексу адміністративного судочинства України [3], або ж безвідносно до того, чи визнано нечинною у судовому порядку норму підзаконного нормативного акту що суперечить законіві, як правовому акту вищої юридичної сили, - з дати набрання чинності таким нормативно-правовим актом.

Аналізуючи наведену правову проблему необхідно врахувати пряму дію статті 117 Конституції України, відповідно до якої Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови, які є обов'язковими до виконання [1], та зазначити, що суб'єкти владних повноважень

зобов'язані виконувати постанови Уряду, а визнання їх нечинними повністю чи в окремій частині має наслідки, визначені процесуальним законом.

Серед питань захисту прав військовослужбовців належить звернути увагу на прийняття 7 листопада 2022 року Верховним Судом до провадження зразкової справи №260/3564/22 [13], у який ключовим питанням є виплата з 24 лютого 2022 року додаткової щомісячної винагороди у розмірі 30000 гривень відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 року №168 [10]. Постановлення судового рішення у зразковій справі є вирішальним для формування єдиної судової практики у зазначеному питанні, з урахуванням чисельних змін, внесених до вказаного нормативного акту, які мають застосовуватись ретроспективно з 24 лютого 2022 року.

Зміною у процесуальному правозастосуванні постають окремі питання безальтернативного зупинення провадження у спорах, сторонами у яких є особи, які перебувають у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. Зокрема, обов'язкове зупинення провадження у деяких спорах, виявляється суперечливим як завданню адміністративного судочинства, так і конвенційним обов'язкам державним. Є очевидним, що за наявності належних та достатніх доказів, при розгляді спорів у порядку письмового провадження або при відсутності необхідності заслухати особу у судовому засіданні, зупинення провадження у таких справах не є процесуально доцільним. Відсутність доцільності застосування вказаного процесуального інструменту також виявляється у спорах щодо проходження публічної служби військовослужбовцями, у тому числі у спорах щодо визнання протиправним та скасування наказу про накладення дисциплінарного стягнення, переведення на іншу посаду або ж оскарження рішень лікарсько-військової комісії.

Звертає увагу наявність неоднакового застосування правниками при вирішенні питання додержання строків звернення до суду для вирішення трудових спорів та окремих спорів щодо проходження публічної служби пункту першого глави XIX «Прикінцеві положення» Кодексу законів про працю України, відповідно до якого строки, визначені статтею 233 вказаного Кодексу, зокрема, строки звернення до суду щодо вирішення трудового спору та щодо стягнення за позовом роботодавця з працівника матеріальної шкоди, продовжуються на строк дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) [2].

Окремо, належить зазначити, що 7 квітня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 №2145-IX, розділом I якого внесено зміни до деяких законодавчих актів України, зокрема, розділ X «Перехідні положення» Земельного кодексу України доповнено пунктом 27, відповідно до якого особливості регулювання земельних відносин під час дії воєнного стану є заборона на безоплатну передачу земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі та розроблення такої документації [8].

Питанням правозастосування у таких правовідносинах є наявність або відсутність підстав для відстрочення виконання судових рішень, у порядку статті 378 Кодексу адміністративного судочинства України, у справах про надання учасникам бойових дій та прирівняним до них особам дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою безоплатної передачі земель у приватну власність, оскільки судові рішення є обов'язковим для виконання, однак органи місцевого самоврядування мають враховувати законодавчу заборону на прийняття вказаних рішень під час дії воєнного стану. Правники не висловлюють одностайну думку при вирішенні такого питання, правові висновки Верховним Судом щодо застосування норм права у таких правовідносинах не є висловленими. Однак, застосування як матеріальної так і процесуальної норми права у розглянутому випадку має враховувати дію статті 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року №389-VIII, відповідно до якої в умовах воєнного стану органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, вказаним та іншими законами України [4], що фактично свідчить про абсолютну відсутність у суб'єкта владних повноважень права на прийняття відповідного рішення під час дії воєнного стану через запроваджену законодавцем пряму заборону.

З огляду на викладене, застосування матеріальних та процесуальних норм права, які регулюють питання судового захисту прав військовослужбовців, повинно гарантувати як конвенційні права, так і відповідати завданню адміністративного судочинства та принципу верховенства права.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4719>.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20221106#n11238>.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.
6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
7. Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 №2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 року №704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF#Text>.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 року №168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>.
11. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2020 року у справі №826/6453/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87361222>.
12. Постанова Верховного Суду від 20 жовтня 2022 року у справі №826/6453/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106867632>.
13. Ухвала Верховного Суду від 7 листопада 2022 року у справі №260/3564/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107218175>.

Андрій Коренев

голова Дніпропетровського окружного адміністративного суду,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро),
кандидат юридичних наук

**СУДОВА ДИСКРЕЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Суди, розглядаючи публічно-правові спори і приймаючи рішення, не мають повноважень перекладати на себе функції суб'єкта публічної адміністрації і давати їм вказівки, як слід застосовувати та використовувати свої повноваження. З іншого боку, як закріплено у ст. 125 Конституції України адміністративні суди створені й діють з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин. Тому, це вимагає від адміністративного суду, перевіряючи законність рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, надавати оцінку реалізації останніми своїх дискреційних повноважень. У зв'язку з чим, актуальною проблемою судової практики залишаються питання змісту та особливостям судової дискреції в адміністративному судочинстві.

Питання судової дискреції досліджували в різних аспектах такі вітчизняні вчені як М. Баранець, В. Бевзенко, Я. Берназюк, Н. Блажівська, О.Губська, В. Ільков, Т. Коломоєць, І. Марочкіна, Т. Мінка, Л. Наливайко, С. Прилуцький, В. Стефанюк, С. Штогун та ін. Незважаючи на значну увагу вітчизняних вчених, присвячених судовій дискреції, багато проблемних питань залишаються дискусійними і такими, що потребують окремого вивчення і вирішення.

Адміністративні суди покликані розв'язувати публічно-правові спори, сприяти поновленню порушених прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, відновлювати